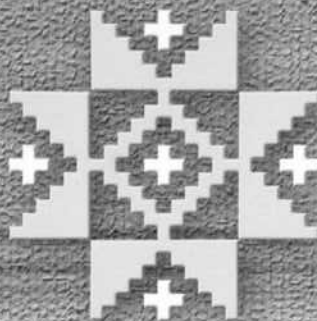

Палмира Легурска
Мария Китанова

Тематичен речник на термините на народния календар

Академично издателство
„Проф. Марин Дринов“

Палмира Легурска
Мария Китанова

**ТЕМАТИЧЕН РЕЧНИК
НА ТЕРМИНИТЕ
НА НАРОДНИЯ КАЛЕНДАР**

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF BULGARIAN LANGUAGE

Palmira Legurska
Mariya Kitanova

THEMATIC DICTIONARY OF THE BULGARIAN FOLK CALENDAR

Sofia • 2008

PROF. MARIN DRINOV PUBLISHING HOUSE

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Палмира Легурска
Мария Китанова

ТЕМАТИЧЕН РЕЧНИК НА ТЕРМИНИТЕ НА НАРОДНИЯ КАЛЕНДАР

София • 2008

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“

СЪДЪРЖАНИЕ

Речникът представя българския народен календар чрез термините от цялата българска езикова територия в четири цикъла – есенен, зимен, пролетен и летен. По жанр предлаганият речник е от смесен тип, справочник – тематично-азбучен. Предназначен е за широк кръг читатели.

ПРЕДГОВОР / 7

УВОД / 9

Особености на терминологията на българската календарна обредност / 13

БИБЛИОГРАФИЯ / 15

ОСНОВНИ ИЗТОЧНИЦИ / 16

СЪКРАЩЕНИЯ / 18

ЕСЕНЕН ЦИКЪЛ / 19

Тематичен речник / 19

Азбучен речник / 30

ЗИМЕН ЦИКЪЛ / 41

Тематичен речник / 41

Азбучен речник / 61

ПРОЛЕТЕН ЦИКЪЛ / 91

Тематичен речник / 91

Азбучен речник / 108

ЛЕТЕН ЦИКЪЛ / 127

Тематичен речник / 127

Азбучен речник / 140

РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК / 150

© Палмира Радославова Легурска, Мария Кирилова Китанова, автори, 2008

© Мая Георгиева Божилова, автор на предговора, 2008

© Константин Атанасов Жеков, художник на корицата, 2008

© Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2008

ISBN 978-954-322-079-3

ПРЕДГОВОР

На вниманието на културния и любознателен читател, който търси опора в българските корени, за да осмисли своята идентичност в привидния хаос на съвременния глобален свят, Издателство „Проф. Марин Дринов“ поднася тази интересна, богата на познание и в много отношения полезна книга. **Тематичният речник на термините на народния календар** е научен труд със съвременен етнолингвистично съдържание, по школата на изтъкнатия руски изследовател Никита Илич Толстой, и същевременно необходим справочник за всеки родолюбив български дом. Авторският колектив е систематизирал българската обредно-празнична лексика по начин, който представя съществена част от българската културна антропология, съхранена в българския език и достигнала като самопознание и практика до съвременното езиково и културно съзнание на българина. Самò по себе си това очертава един много широк кръг читателска публика – учени хуманитаристи, преподаватели, студенти, учители, ученици, писатели, журналисти, преводачи, пишещи и четящи братя, всички родолюбиви българи, които искат да знаят своя род и език.

Сложната жанрова природа на речника като тематично-енциклопедично-тълковен е едно успешно предизвикателство към традиционната лексикографска типология, като същевременно това не би затруднило любознателния читател. Защото авторите са постигнали максимална простота и изчистеност във всяка една от структурните части на речника: **тематична част** – в четири рубрики, съответстващи на четирите годишни времена, в която отделните народни празници се представят чрез ключовите им названия, дефинирани в цялостната им езиково-етнографска семантика; **азбучна част**, която е своеобразен езиков показалец към тематичната част с лаконично енциклопедично тълкуване; **справочна част**, включваща източници и извори на лексикалния материал, библиография и кратък увод, представящ в достъпен вид теоретичната база и лексикографската техника на речника.

Сред немалкото предимства на речника на първо място е съвместяването на добрия и удобен за ползване справочник със систематизираното представяне на българския обредно-празничен ка-

лендар от цялото българско културно и езиково пространство на основата на ономазиологично „разрязване“ на семантиката на празника на обредни действия, обредни лица и обредни предмети. Трябва да се отбележи, че методология на семантичен анализ от такава дълбочина за първи път се прилага в българската етнолингвистика. В този смисъл темата за народния календар за първи път получава комплексно езиково-културно интерпретиране от гледището на съвременната научна мисъл за сложния феномен език-култура. Последното безспорно нарежда „Тематичен речник на народния календар“ сред най-актуалните издания, очертаващи диалога на различни езици и култури (малки и големи) като единствения спасителен бряг на хармония и човечност в бушуващия глобален информационен океан.

Ст.н.с. д-р Мая Божилова

УВОД

През втората половина на ХХ век в руската лингвистична традиция и лингвистичната антропология в англоезичните страни се оформя науката етнолингвистика. Би могло да се каже, че и двете направления имат общ обект на научно изследване – изучаването на народните таксономични категории от гледна точка на взаимодействието на езика и културата – на границата на пресичането на обектите на множество науки – етнология, етнография, фолклористика, митология, психоллингвистика, социоллингвистика, поетика и пр.

В руската традиция терминът „етнолингвистика“ има две модификации. В широката си употреба той се свързва с групата изследователи, занимаващи се с изучаването на сферата на взаимодействие на език и етнос, в тясната – се използва за назоваване на школата, изследваща балто-славянските и индоевропейските древности, взаимодействието на езика и културата, народното творчество и народния манталитет в семиотичен план (Етнография 1988: 99).

Като отделно подразделение на етнолингвистиката се оформя етнолингвистичната лексикография, поставяща си по-скромни задачи – събирането, класификацията и стратификацията на лексиката, посветена на народната духовна култура. Израз на този подход е капиталният труд, изготвян в Института по славянознание при Руската академия на науките от учени – последователи на школата на Н. И. Толстой – речникът на народната култура на славянските народи „Славянские древности“ (Т. 1, 1995; Т. 2, 1999; Т. 3, 2004), който няма аналог в другите езиковедски традиции. Друг пример на подобен подход е речникът, посветен на народните таксономични категории от балканския ареал на А. А. Плотникова, замислен като речникови материали (Плотникова 1996).

В българската езиковедска наука има отделни етнолингвистични изследвания с възможни лексикографски изходи. Единственият чисто лексикографски труд, посветен на народната терминология, е изработваният в Института за български език при БАН „Речник на народните термини, свързани с българските обреди, обичаи и вярвания“, в който е застъпена календарната терминология. Този речник все още не е публикуван, но по време на неговото изготвяне възникна идеята някои фрагменти от народната терминология да се